

De rode serie

Ongeveer twee jaar geleden verscheen in de rode studiereeks Burgerlijk Recht het deel *Verbintenissenrecht algemeen* van de hand van Brunner en De Jong. Daarmee werd de rode reeks voor wat betreft het algemene vermogensrecht voltooid. Eerdere vermogensrechtelijke delen waren *Goederenrecht* (Snijders/Rank-Berenschot), *Rechtshandeling en overeenkomst* (Hijma/Bloembergen/Van Dam/Valk), en *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding* (Spier/Hartlief/Van Maanen/Vriesendorp). De rode reeks heeft inmiddels een belangrijke plaats in het privaatrechtelijk onderwijs verworven, niet alleen omdat auteurs van naam voor de inhoud tekenden, maar ook omdat er nauwelijks vergelijkbare studieboeken voor het vermogensrecht bestaan. Voordat de rode serie er was, werd weliswaar op veel universiteiten de betreffende delen uit de Asser-serie voorgeschreven, maar deze kan bezwaarlijk een *studiereeks* worden genoemd.

Met het deel *Verbintenissenrecht algemeen* beogen de auteurs blijkens hun voorwoord de beginselen en het stelsel van het verbintenissenrecht alsmede de betekenis van de daarin gebruikte begrippen voor doctoraalstudenten inzichtelijk te maken. Brunner verzorgde vier van de vijf hoofdstukken (de verbintenis in het algemeen, nakoming en rechtsvorderingen, overgang van vorderingen en schulden, en het einde van de verbintenis), terwijl De Jong het hoofdstuk over de niet-nakoming voor haar rekening nam. Dat hoofdstuk, dat in bladzijden gemeten ongeveer de helft van het hele boek beslaat, gaat overigens over veel meer dan alleen Afdeling 6.1.9 BW. Er wordt ook ruim aandacht besteed aan opschortingsrechten, crediteursverzuim en de ontbinding van overeenkomsten. Dat laatste onderwerp zou men wellicht eerder in het deel 'Rechtshandeling en overeenkomst' van Hijma c.s. hebben verwacht, maar vanwege het nauwe verband met de tekortkoming is het in dit algemene deel beland (aldus nr. 4). Het probleem 'welk onderwerp hoort in welk deel uit de serie thuis?' speelt op meer plaatsen; ik noem als voorbeeld de toetsing van exoneraties in algemene voorwaarden en de rechtsverwerking. Maar laten we eerlijk zijn: voor de recensent is het veel eenvoudiger om dergelijke afbakeningsproblemen te signaleren dan het voor de auteurs is om ze op te lossen.

Inhoud

Het eerste hoofdstuk geeft een korte introductie op het begrip 'verbintenis', en gaat kort in op de bronnen van verbintenis en de functie van redelijkheid en billijkheid in het verbintenissenrecht. Mij viel op dat de natuurlijke verbintenis en ook de pluraliteit van crediteuren en debiteuren vrij uitvoerig aan bod komen. Wat mij betreft zou het accent in een eerste hoofdstuk over verbintenissenrecht anders worden gelegd; het zou meer beschouwende delen mogen bevatten over de plaats van het verbintenissenrecht in het vermogensrecht, de ontwikkeling van een gesloten naar een open stelsel en de rol van de redelijkheid en billijkheid daarbij. Natuurlijk wordt daar wel een aantal paragrafen (met name de nrs. 23-33) aan gewijd, maar de behandeling is niet diepgaand. Ook is mijn indruk dat door de opdeling van het verbintenissenrecht over drie studieboeken, een onderwerp als de bronnen van verbintenis en hun onderlinge samenhang – waar bepaald veel over gezegd kan worden – in geen van de drie delen werkelijk goed tot zijn recht komt.

Het vervolg van de hoofdstukken 1 en 2 volgt goeddeels de indeling van afdeling 6.1.1 tot en met 6.1.6 BW, en dat leidt er toe dat bepaalde paragrafen meer het karakter van een artikelsgewijs commentaar dan van een studieboek hebben. Mede daardoor is de behandeling soms ook fragmentarisch, omdat sommige afdelingen (bijvoorbeeld afd. 6.1.6 inzake nakoming) nu eenmaal fragmentarisch van aard zijn. Zo geeft art. 6:46 BW een specifieke regel voor betaling door middel van een waardepapier, maar nergens in boek

6 BW zal men een uiteenzetting over het rechtskarakter van het waardepapier (laat staan order- en toonderpapier) aantreffen. Gegeven dat uitgangspunt lijkt het mij dan minder zinvol om geïsoleerd aandacht te besteden aan een bepaling als art. 6:46 (hetzelfde geldt m.i. voor de behandeling van art. 6:146-148 in nr. 270). Zinvoller zou mij lijken om aandacht te besteden aan de praktijk en het rechtskarakter van girale betalingen en moderne betalingsmiddelen.

Het op de voet volgen van de volgorde van de wettekst heeft dus nadelen. Ook bij de hoofdstukken over overgang van vorderingen en schulden en over het einde van de verbintenis speelt dit. Nu kan men menen dat dit rechtstreeks wordt veroorzaakt door de keuzes die de wetgever heeft gemaakt. Die heeft gekozen voor een gelaagde structuur en voor regeling van bepaalde kwesties (en voor het ongeregeld laten van andere). Maar dat betekent niet dat de structuur van de wet ook voor een studieboek geschikt is. Zeker indien men een onderwijsvorm heeft gekozen waarbij algemene leerstukken in een concreet kader worden geplaatst (bijvoorbeeld de niet-nakoming presenteren als onderdeel van het contractenrecht, de hoofdelijkheid behandelen in het kader van samenlopende onrechtmatige daden en de regeling van art. 6:46 BW bij een handelsrechtelijke verhandeling over betalingsverkeer), dan zal een studieboek als het onderhavige niet van a tot z worden gebruikt en ook niet in de tekstvolgorde. Dat kan overigens prima met dit boek; elke paragraaf kan zelfstandig worden bestudeerd zonder dat het hele boek doorgewerkt moet worden. Maar het leidt wat mij betreft wel tot de conclusie dat dit minder een 'leesboek' is en meer een 'opzoekboek' dan de rode delen van Hijma c.s. en Spier c.s.

Het derde hoofdstuk van de hand van De Jong betreft het notoir lastige leerstuk van de niet-nakoming, waarbij alle gerelateerde remedies worden behandeld. Allereerst wordt een uiteenzetting gegeven over de belangrijkste begrippen: niet-nakoming, tekortkoming, wanprestatie, overmacht, en de (blijvende en tijdelijke) onmogelijkheid. Vervolgens wordt de 'landkaart' gepresenteerd van de remedies die de teleurgestelde crediteur ten dienste staan. Achtereenvolgens worden uitgebreid en op heldere wijze behandeld de opschorting, het schuldeisersverzuim, het recht op schadevergoeding, en de ontbinding van overeenkomsten. In dit hoofdstuk worden naar mijn indruk ook meer voorbeelden gegeven dan in de rest van het boek (meestal in kleiner lettertype). Juist omdat het over abstracte kwesties gaat, zijn voorbeelden verhelderend en verlevendigen zij de gepresenteerde stof; het boek zou ook op andere plaatsen dus meer voorbeelden kunnen gebruiken.

Het derde hoofdstuk is als gezegd helder geschreven, en mijn indruk is dat alle belangrijke onderwerpen aan de orde komen. Wel zou ik mij kunnen voorstellen dat uitgebreider stilgestaan had kunnen worden bij de bekende controverses. De gebrekkige wettelijke regeling van aanvullende schadevergoeding (ook wel gevolgschade), de proportionaliteitsgedachte bij het inroepen van de ontbinding, of de rechtsonzekerheid door buitenwettelijke gronden voor verzuim van rechtswege, zijn wat dat betreft toch dankbare onderwerpen. En juist bij die controverses houdt het boek zich nogal op de vlakte. Ook kan men verschillen van mening over de wijze waarop een bepaald leerstuk aan studenten gepresenteerd zou moeten worden; iedereen die onderwijs geeft op het vlak van afdeling 6.1.9 zal bijvoorbeeld beamen dat begrippen als 'vertragingsschade' en 'gevolgschade' in veel gevallen goed bruikbaar zijn, maar niet zodra men aan het betreffende begrip min of meer vaste rechtsgevolgen toedicht. Het hangt van de gegeven definitie van 'vertragingsschade' af of men kan zeggen dat opeisbaarheid daarvan altijd het verzuim van de schuldenaar behoeft. Een sluitende definitie is daarom van groot belang. Studenten klampen zich vrijwel altijd vast aan een door de docent gegeven definitie; dus als men vertragingsschade definieert als 'schade, die ontstaat doordat de schuldenaar te laat presteert' (nr. 187), dan komt men in problemen indien men als rechtsgevolg van het begrip vertragingsschade geeft dat voor opeisbaarheid verzuim nodig is (nr. 188). Dat is uiteraard alleen zo wanneer deze schadepost door alsnog deugdelijk na te komen kan worden weggenomen of gestopt (zie in die zin nr. 187). *Te laat* presteren kan echter ook schade veroorzaken in het vermogen van de crediteur welke niet ongedaan of gestopt kan worden door alsnog deugdelijk te presteren; voor opeisbaarheid van een vergoeding voor die schadepost lijkt mij geen verzuim nodig te zijn (zo ook nr. 203, aldaar 'gevolgschade' genoemd).

Na het derde hoofdstuk volgen nog twee kleinere hoofdstukken. Zoals ik hierboven al aangaf, volgt het hoofdstuk over de overgang van vorderingen en schulden sterk de (volgorde van de) wettekst, en dat leidt

ertoe dat de tekst een duidelijk opsommend karakter heeft; hetzelfde geldt voor een flink deel van het hoofdstuk over het einde van de verbintenis. Het onderdeel over rechtsverwerking (nr. 289 e.v.) daarentegen is niet alleen uitgebreid, maar geeft ook goed inzicht in de ratio en reikwijdte van het verweermiddel rechtsverwerking.

Een helder boek

Dit boek is geeft een correcte en heldere weergave van de hoofdlijnen van het geldend recht. Brunner en De Jong maken het stelsel van het verbintenissenrecht en het verbintenisrechtelijke begrippenapparaat inzichtelijk zonder dat de lezer met detailkennis wordt overladen. Daarmee is het als studieboek – hoewel het meer een opzoekboek dan een leesboek is – zonder meer geslaagd. Wel meen ik dat naast een weergave van het stelsel en de begrippen ook meer aandacht had mogen uitgaan naar de beginselen, achtergronden en de controverses binnen het verbintenissenrecht. Studenten moeten niet alleen inzicht krijgen in het ‘hoe’, maar ook in het ‘waarom’ en ‘waarom zó en niet zús’.

W.H. van Boom, Tilburg oktober 2001